

Serap BULAT¹

DOĞUBAYAZIT İŞHAK PAŞA SARAYI HAYAT AĞACI MOTİFLERİ

Özet

Urartu'lardan bu yana önemli bir geçit ve sınır şehri konumunda olan Doğubayazıt, Osmanlı Dönemi'nde sancak merkezi konumuna getirilerek, hızlı bir yapılaşma süreci içerisine girmiştir. Bu süreç içerisinde de, önemli bir bölge konumunda olan Doğubayazıt'ta inşa edildiği yüzyılda olduğu gibi, günümüzde de en önemli Osmanlı Dönemi mimari eseri olan İshak Paşa Sarayı inşa edilerek hala etkili görünümüyle varlığını sürdürmektedir. H.1199 (M.1784) yılında tamamlanan saray, tamamen Türk saray geleneğinde inşa edilmiştir. Ancak mimarisi ve bezemeleri açısından ele alındığında Osmanlı saray anlayışından çok farklı özellikler gösterdiği dikkat çekmektedir. Özellikle de harem taç kapısının sağında ve solunda, harem taç kapısını çevreleyen bordür içerisinde, selamlık taç kapısının iç kısmında, cami iç mekânında, mihrap nişinin iki yan köşe paye başlıkları üzerinde ve türbenin gövdesinde yedi kez tekrarlanmak suretiyle kullanılan hayat ağacı motifleri ön plana çıkmaktadır. Hayat ağacı evrenin direği, cennet, gök, bereket gibi kavramların yanı sıra evrenle yaşam arasında tüm ilişkileri simgeleyen evrensel bir motif olarak bütün inanç sistemlerinde var olmuştur. Farklı tarzda farklı anlamlarda kullanılmış olan bu motif, Selçuklu yapılarında büyük ihtimalle tasvir edildiği medrese, cami, saray gibi yapılara önemli bir merkez olduklarını belirtmek amaçlı yapılmış olmasıyla birlikte Osmanlı sanatında da geniş uygulama alanı bulmuştur. Ancak, XVIII. Yüzyılda daha çok dekoratif özellik kazanarak bitkisel motifler ile birlikte çiçeklerin de kullanıldığı değişik kompozisyonlarla karşımıza çıkmaktadır. İshak Paşa sarayı'nda bulunan hayat ağacı motiflerinde ise, naturalist tarzdan soyutlamaya kadar giden değişik tarzda ilginç örneklerle karşılaşmaktayız. Sarayda bulunan hayat ağacı motifleri yapıldığı dönem özellikleri ve bölgesel farklılıklarla birlikte daha çok dekoratif özellik kazanarak bitkisel motiflerle birlikte çiçeklerin kullanıldığı değişik kompozisyonlarla kullanım alanı bulmuştur

Anahtar kelimeler: İshak Paşa, Motif, Hayat Ağacı, Saray.

¹ Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, serapbulat69@gmail.com

THE TREE OF LIFE IN DOĞU BAYAZIT İSHAK PAŞA PALACE

Abstract

Doğubayazıt which has remained as an important gateway and border town since the Urartian period entered into a time of quick settlement after it had reached the status of being the district centre. As it was during the century in which Ishak Pasha Palace was built in Doğubayazıt which was an important region during that time, Ishak Pasha Palace, the most important architectural work of Ottoman period, maintains its existence with its impressive view today, as well. Ishak Pasha Palace whose construction was completed in H.1199 (A.D.1784) was thoroughly built with Turkish palace tradition. However, when it is analyzed in terms of architecture and ornament, it is clearly seen that The Palace has much different aspects from Ottoman palace tradition. Motifs of Tree of life which are used especially on the right and left side of harem cap-stone gate, in the kerb which surrounds harem cap-stone gate, inside Selamlık cap-stone gate, inside mosque, above the pilasters capitals on two side corners of atlar niche and the seven-time repeating motifs in the body part of the shrine are prominent ones. In addition to the concepts such as the basis of the universe, heaven, sky, abundance, Tree of life existed in all forms of philosophies as a universal motif that is the representative of all relations between life and the universe. The motif ,which was used in diverse forms and meanings, was highly possibly applied to the structures which belong to Seljukians such as madrasah, mosque and palace in which it (the motif) was described. In addition, it was widely used in Ottoman art. However, through gaining rather a decorative aspect in 18th century, the motif appears in different compositions in which flowers are used along with herbal motives. As for the motifs of Tree of life in Ishak Pasha Palace, we see diverse forms of samples from naturalistic style to abstraction. The motifs of Tree of life in Ishak Pasha Palace ,which gained rather decorative aspects owing to the periodical features and regional differences, could get area of usage with different compositions in which flowers are used along with herbal motifs.

Keywords: Ishak Pasha, Motif, Tree of life, Palace.

Giriş

Ağrı'nın en eski ve tarihi ilçesi olan Doğubayazıt, bugün olduğu gibi eskiden beri Trabzon'dan başlayıp Tebriz'e ulaşan; Trabzon, Erzurum, Tebriz yolu üzerinde bulunmaktadır (Alparslan, 1982). Antik çağdan Cumhuriyete kadar pek çok zengin uygarlıkların birleşip kaynaştığı, binlerce yıllık tarihsel ve kültürel bir geçmişe sahip olan Doğubayazıt'ın bilinen tarihi, M.Ö.IX . yüzyıl ortalarında başkent Tuşba (Van) olmak üzere kurulan Urartu Devletiyle başlamaktadır (Dinçol,1989). Üç bin yıllık ipek yolunun tarihi kadar eski bir tarihe sahip olan Doğubayazıt, Anadolu'ya giriş kapılarından birinde yer alması, siyasal açıdan devamlı olarak el değiştirmesine yol açmıştır (Bingöl-Öztürk, 2009). Birçok uygarlıkların işgaline uğramış olan Doğubayazıt, 1828-1829, 1854-1856, 1877-1878, yıllarında ve I. Dünya Savaşı (1914-1918) olmak üzere dört defa Rus işgali görmüş, bu işgaller sonucunda da şehir büyük yıkıma uğramıştır (Alpaslan,1982;Gündoğdu, 2007;Dayı(Derinsu),2004).Osmanlı Devleti'nin doğudaki en önemli sancak merkezlerinden biri olan Doğubayazıt, 1514 yılında Çaldıran Seferiyle Osmanlı topraklarına katılmış, tekrar 1634 yılında İranlıların işgaline uğramış ve IV. Murat

tarafından yeniden Osmanlı topraklarına katılarak hızlı bir yapılaşma süreci içerisine girmiştir (Kırzioğlu,1955).Bu süreç içerisinde de, önemli bir bölge konumunda olan Doğubayazıt'ta da inşa edildiği yüzyılda olduğu gibi günümüzde de en önemli Osmanlı dönemi mimari eseri olarak İshak Paşa Sarayı inşa edilerek hala etkili görünümüyle varlığını sürdürmektedir (Fotograf 1). Eski Doğubayazıt şehrini oluşturan yüksek bir tepe üzerine inşa edilmiş olan İshak Paşa Sarayı, bitiriliş tarihi ve kimler tarafından yapıldığı konusunda harem taç kapısında yer alan kitabeye bağlı kalmıştır. Bu kitabeye göre de saray H.1199 (M.1784) tarihinde II . İshak Paşa tarafından yaptırılmıştır (Akok,1961;Önder,1996;Semavi,1984).Yapının bitiriliş tarihini veren bu kitabe dışında sarayın mimarını ya da usta isimlerini belirten bir kitabeye rastlanmamaktadır. Ancak Osmanlı kültürü ve idare sistemi içerisinde yetişmiş sanatçı kişiliğe sahip, bir Osmanlı beyi olan İshak Paşa, sarayın plan ve diğer tasarımlarını bizzat kendisi ya da deneyimli bir mimarla birlikte tasarlayarak, farklı bölgelerden getirilen taş ustalarına uygulattığı düşüncesi uyandırmaktadır (Bingöl,2007). Mimari öğelerin ve her biri birbirinden farklı bezemelerin, kendine özgü oluşu da bu düşüncüyü destekler niteliktedir.

İshak Paşa Sarayı plan özellikleriyle tamamen Türk saray geleneğinde ve Osmanlı saray anlayışı esas kabul edilerek inşa edilmiştir (Çizim 1). Saray kendisinden önce yapılmış olan Topkapı Sarayı (1465-1840) ve Edirne Sarayı ile kıyaslandığında da bu sarayların planları ve tek tek birimlerin fonksiyonları açısından bazı benzerlikler olduğu görülür (Goodwin,1971). Ancak mimari ve bezemeleri açısından ele alındığında Topkapı Sarayı'ndan çok farklı özellikler gösterdiği dikkat çekmektedir (Çizim 2). Özellikle de sarayın özel yaşam için tasarlanmış mekanlarından olan harem kısmına geçişi sağlayan anıtsal taç kapı, yüksek plastik değere sahip bezemeleriyle ön plana çıkmaktadır. Diğer taç kapılardan daha gösterişli ve ayırt edilebilir şekilde farklı kılmak amacıyla kapı çevresinin iki yanı boş bırakılmamıştır. Silmelerin oluşturmuş olduğu nişler içerisine yüksek kabartma hayat ağacı olarak nitelendirilebileceğimiz ağaç motifleri yerleştirilmiştir (Fotograf 2). Bu tarzda tek başına ele alınan hayat ağacı motiflerini erken İslam sanatında örneklerini, dini ve sivil mimaride görmek mümkündür². Geç örnekler arasında ise İshak Paşa Sarayı harem taç kapısında barok tarzında yontulmuş hayat ağacı farklı bir formda karşımıza çıkmaktadır (Öney,1968). Eski çağlardan beri farklı tarzda farklı anlamlarda kullanılmış olan hayat ağacı motifi, birçok kültürde uygulama alanı bulmuştur. Hayat ağacı evrenin direği (axis mundi), cennet, gök, bereket gibi kavramların yanı sıra evrenle yaşam arasında tüm ilişkileri simgeleyen evrensel bir motif olarak tüm inanç sistemlerinde var olmuştur³ (Kuban,2003). Türk mitolojisinde ise hayat ağacı, evrenin yapısı ile ilgilidir, gökle yer arasındaki ilişki bir ağaç ya da dağ motifiyle kurulmaktadır, ayrıca Türk kökenli kavimlerde ağacın dünyanın direği gibi katlardan oluşan bir yapısının (Kuban,2003) var olduğu kabul edilerek kökleri yerin dibinde, tepesinin ise yedi veya dokuzuncu kat gökte olarak tanımlamaktadırlar (Öney,1988;Kuban,2003). Asya mitolojilerinin kutsal ağaçları ise zaman içerisinde Cennet'in Sidresi⁴ ile örtüşmüş, her dalında başka bir meyve, başka bir çiçek açan bu

² Bu konudaki yayın için bkz.: Öney,1968:37-47.Tek başına ele alınan hayat ağacı motiflerine erken bir örnek olarak, Kubbet-üs Sahra mozaiklerinde stilize hurma ağacı şeklinde tasvir edilen ağaç motifi gösterilebilir. Ayrıca Divriği Ulu Camisinin kuzey taç kapısında bulunan hayat ağacını da buna bir örnek olarak verebiliriz.

³ Bu konudaki yayın için bkz.:Kuban,2003:95-96. Kur'an da hayat ağacı motifi sidre ağacının yedinci kat gökte Allah'ın tahtının sağında olduğu, Zerdüş dininde hayat ağacının meyveleri cennete mukaddes ruhları beslediği, Tevrat'ta cennetin merkezinde ve bunun bir asma dalı olacağı yazılıdır.

⁴ Bu konudaki yayın için bkz.: Kuban,2003:98. Sidre; Arabistan'da ve Hindistan'da yetişen bir tür yabani erik ağacı.

ağaç fantastik bir varlık olarak ölümsüzlüğü, cenneti ve bereketi simgelemektedir (Kuban,2003). Böyle kavramsal bir ağaç motifi, sanatçının hayal gücüne ve yaratıcılığına bağlı olarak etkili bir şekilde soyut çeşitliliklerle mimaride geniş bir kullanım alanı bulmuştur. Mezopotamya'dan Türklerle Anadolu'ya taşınan bu hayat ağacı motifi, Selçuklu Sanatında da mimari yapılar, halı ve kilimlerde farklı form ve kompozisyonlarda kullanılmış şekilleriyle karşımıza çıkmaktadır (Bingöl,2008). Selçuklu mimarisinde yaygın bir şekilde kullanım alanı bulan hayat ağacı motifleri üzerinde araştırmalarda bulunan G. Öney, Şaman kültüründeki hayat ağacı motiflerini esas alarak Selçuklu sanatında kullanılan ağaç motiflerini dört grup altında incelemiştir (Öney,1968). Bu araştırmalar doğrultusunda da Orta Asya Şaman inancına göre hayat ağacı motifi, dünyanın merkezi (ekseni) olarak kabul edilir, aynı zamanda da Şaman'a yer altı ve gökyüzü seyahatinde merdiven veya yol vazifesi görmektedir (Öney,1968; Ünal,1992). Kuş ve kartal tasvirleriyle birlikte ele alınan bu hayat ağacı motifi, Orta Asya Şaman inancına göre Şaman'a eşlik eden hayvanlar veya Şaman'ın kendisi olduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda bu hayvanlar, Şaman'a hayat ağacı vasıtası ile öbür dünyaya ulaşmakta, yardımcı olmasıyla birlikte hayat ağacı insanlar, aslanlar, ejderler ve başka tılsımlı hayvanlar tarafından da kötü ruhlardan korunulduğuna inanılmaktadır (Öney,1967;Öney,1993). Hayat ağacının dalları arasında bulunan nar meyveleri ise cenneti sembolize ederken, dalları içerisindeki küçük kuşlar da doğmamış şaman ruhlarını temsil etmektedir (Öney,1988;Öney,1968). Orta Asya Şaman inanışlarında gördüğümüz bu anlayış, Anadolu hayat ağacı motiflerinde hala stil bakımından olduğu gibi fikir ve sembol bakımından da etkisinin varlığı net bir şekilde anlaşılmaktadır (Öney,1969). Osmanlı sanatında da geniş bir uygulama alanı bulan bu hayat ağacı motifleri, XVIII. yüzyılda daha çok dekoratif özellik kazanarak bitkisel motifler ile birlikte çiçeklerinde kullanıldığı değişik kompozisyonlarla karşımıza çıkmaktadır (Bingöl,2008). Özellikle de XVIII. yüzyıl Osmanlı Dönemi mimari eseri olan İshak Paşa Sarayı'nda bulunan hayat ağacı motiflerinde, naturalist tarzda soyutlamaya kadar giden değişik tarzda ilginç örneklerle karşılaşmaktayız. Bu motifler, sarayın harem taç kapısının sağında ve solunda, harem taç kapısını çevreleyen bordür içerisinde, selamlık taç kapısının iç kısmında, cami iç mekanın da ve türbenin gövdesinde yedi kez tekrarlanmak suretiyle kullanılmıştır (Fotograf 3). Bu hayat ağacı motifleri içerisinde de, en ilginç örneklerden birisi, harem taç kapısının her iki yanında silmelerin oluşturmuş olduğu dikdörtgen nişler içerisine yerleştirilmiş olan yüksek plastik değere sahip, heykel tarzındaki ağaç motifleridir (Fotograf 4). Hayat ağacı olarak nitelendirebileceğimiz bu bezeme vazoya benzer bir kaideden çıkan gövdesi, silmelerle düzgün bir şekilde yükselmektedir(Çizim 3). Bu kısmın devamında ise içerisi geçmelerle doldurulmuş arasında küçük bir kartal figürüne yer verilen palmiye yapraklarını hatırlatır tarzda motifler, çapraz bir şekilde birbiri üzerine bindirilmiş olarak ağacın gövdesini sarmaktadır. Tek başlı, gövde ve baş cepheden olmak üzere iki yana açılan kanatlarla hakim duruşta ele alınan bu küçük kartal figürü, ağaç motifinin gövdesi içerisinde yer alan kat kat açmış çiçek formunu hatırlatır bir motif üzerinde, ağaçta görülen bitkisel süslemelerle uyum sağlar şekilde işlenmiştir. Arma tarzında ele alındığını da söyleyebileceğimiz bu kartal motifi, bazı araştırmacılar tarafından kartaldan ziyade bir melek figürü olarak değerlendirilmiştir (Bingöl,2008). Bu yanı sıra da harem taç kapısında gördüğümüz bu figür, Sivas Gök Medrese Taç kapısının her iki yanında bulunan hayat ağacı motifi ile birlikte ele alınan figürle benzerlik gösterir niteliktedir. Ayrıca doğu ve batı sentezinin çok iyi bir örneği olarak karşımıza çıkan bu ağaç motifi, taç kapının her iki tarafında yer alan nişler içerisine yerleştirilişi açısından, Erzurum Çifte Minareli Medresesi'ne ait Taç kapının her iki yanının niş içerisinde yer alan hayat ağacını hatırlatır tarzdadır. Ancak geleneksel hayat ağacı motifleriyle kıyasladığımızda

bilindik formundan uzaklaşmış palmet, akantus, stilize çiçekler, üzüm salkımı ve ayçiçeğini hatırlatır üsluplaşmış bitkisel motiflerin burada bir arada kullanılmasıyla farklılık gösterir. Bölgede yetişen tahılları ve meyveleri de stilize edilmiş şekliyle görebileceğimiz bu hayat ağacı kabartmasında rokoko tarzında, üçe ayrılan lale formunu hatırlatır üsluplaşmış çiçek motifleriyle sonlandığı görülür. Aynı zamanda dalları arasında da cennet meyveleri (nar) göremediğimiz bu ağaç motifi barok, rokoko, Selçuklu ve bölgesel farklılıklarla birlikte mahalli ustaların da hayal güçlerinden bir şeyler katarak gerçekleştirdiğini söyleyebileceğimiz bu motif eklektik bir yapıya sahip bezeme olarak önem taşımaktadır.

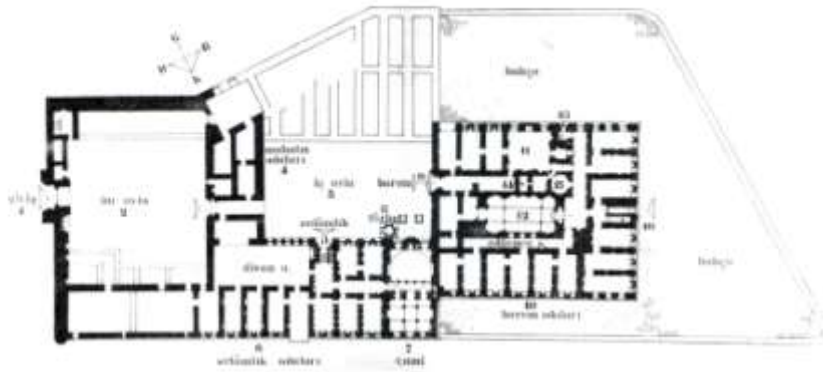
İshak Paşa Sarayı'nda, Hayat ağacı motifinin farklı bir örneğini ise, harem taç kapısının etrafını çevreleyen, cephede en hareketli ve gösterişli kısmı oluşturan geniş bordür düzenlemesinde görmektediriz(Fotograf 5). Harem taç kapısının etrafını çevreleyen bordürde karşılaştığımız hayat ağacı bezemesinde, sarayda görülen diğer hayat ağacı motiflerinden farklı olarak aslan figürünün kullanıldığı dikkat çekmektedir (Çizim 4). Aslan Figürü, kaynağı Hun Sanatına kadar götürebilen Türk çevrelerinde görüldüğü gibi, dünyanın çeşitli kültürlerinde tarihten önceki devirlere kadar uzanan bir çizgi üzerinde değişik üsluplarda ve değişik sembolik anlamlarda kullanıldığı görülür (Öney,1967). Özellikle Selçuklu mimari süslemesinde önemli bir yer tutan aslan figürü, nazarlık, bekçi, koruyucu unsur, aydınlığın, güneşin sembolü bazen de arma olarak kullanılmıştır (Ögel,1962;Çoruhlu,1995). İshak Paşa Sarayı'nda da, ilerler şekilde ön ayaklarından birisini kaldırmış, yeşilleri çizgilerle belirtilmiş, açık ağızlı ve sivri kulaklı olarak tasvir edilmiş olan bu aslan figürü, bir çok kültürde olduğu gibi güç, kuvvet ve koruyucu unsur olarak kullanılışıyla bağlantılı olarak harem taç kapısında yer alması harem bölümünün koruyuculuğuna inanıldığı için yapılmış olduğu düşüncesi uyandırmaktadır. Kapıları aslanlarla kuvvetlendirme geleneğinin XVIII. yüzyıla kadar süren uzantıları olarak değerlendirebileceğimiz bu aslan figürleri bölgesel farklılıkların etkisiyle daha gerçekçi bir şekilde taşa yontulduğu görülür (Gündoğdu,1979). Arma tarzındaki aslan figürü, Selçuklu Dönemi yapılarında karşılaştığımız aslan figürlerinden farklı olmakla birlikte, II. Gıyasettin Keyhüsrev'in armalı gümüş parası üzerinde, İncirhan Taç kapısında ve Erzurum Yakutiye Medresesi Taç kapısında bulunan aslan figürüyle de benzerlik gösterir niteliktedir (Fotograf 6). Temelde bir sarmaşık şeklinde yükselen bezemenin başlangıcını oluşturan aslan figürü, profilden ve vücut ayrıntılarının daha gerçekçi bir biçimde ele alınmasıyla dikkat çekmektedir. İlerler şekilde ele alınan bu aslan figürünün kuyruğundan başlayan sarmaşık formundaki motif tüm kapıyı dolaşarak diğer aslanın kuyruğuyla bütünleşmektedir. Zeminini arabesk motiflerin oluşturduğu bu bezemenin tümünü G. Öney hayat ağacı olarak nitelendirmektedir (Öney,1968). Ancak sarmaşık gibi kıvrılarak yükselen bu motifin tamamen bir hayat ağacı olarak tanımlansa da aslında ' C ' kıvrımları içerisinde vazodan çıkarak yükselen ve dallarında da nar meyveleri bulunan bezeme, hayat ağacı olarak değerlendirilebilir. Hayat ağacı motifi ile birlikte kıvrık dalların aralarında alternatif şekilde düzenlenen akantus motiflerine de yer verilmiştir. Benzerlerini başka bir yapıda göremediğimiz bu bordür düzenlemesi, daha çok rokoko üslup özelliği göstermesiyle birlikte Selçuklu motifleriyle de kaynaştırılarak tek başına olgun bir sanat anlayışının kazandırıldığı ileri sürülebilir.

Farklı kültürlerde farklı tarzda farklı anlamlarda kullanılmış olan hayat ağacı motifi, eski çağlardan beri bir çok kültürlerde uygulama alanı bulmuştur. Binlerce yıl yaşamış olması önemli bir tarihi ve kültürel olgu olan hayat ağacı motifi, Selçuklu Dönemi yapılarında çoğunlukla çift başlı kartal figürü ve aslan veya ejder çiftiyle birlikte kullanıldığı görülmektedir. Ancak asıl konumuz olan İshak Paşa Sarayı'nda bulunan hayat ağacı motifleri Türk-İslam

Sanatlarındaki geleneksel hayat ağacı motifleriyle kıyaslandığında saraydaki motiflerin çok farklı tarzda kullanıldığı görülür. XVIII. yüzyıl Osmanlı Dönemi yapısı olan İshak Paşa Sarayı'nda bulunan hayat ağacı motifleri, yapıldığı dönem özellikleri doğrultusunda, daha çok dekoratif özellik kazanarak bitkisel motiflerle birlikte, çiçeklerin kullanıldığı değişik kompozisyonlarla kullanım alanı bulmuştur. Ancak kesin sonuçlara varılamayan yapı dekorasyonunda uygulama alanı bulan bezemeler için belirli bir dönemden bahsetmek oldukça zordur. Sarayda yüksek kabartma olarak taşa uygulanan hayat ağacı motifleri, üsluplaşmış bitkisel motiflerle birlikte, geleneksel Selçuklu bezemeleri, XVIII. yüzyıl Avrupa barok, rokoko etkili motifler ve Gürcü, Kafkas kökenli bitkisel motiflerin bir arada kullanılmasıyla eklektik bir bezeme ortaya çıkmıştır. Ancak Avrupa'dan gelen barok, rokoko ve ampir etkili motifler İstanbul yapılarında gördüğümüz tarzdan çok farklı bir şekilde ele alınmıştır. Bunda bölgesel farklılıklarla birlikte mahalli ustaların etkilerinin olduğu ileri sürülebilir. Bu anlayış doğrultusunda sarayda bulunan hayat ağacı motifleri, kendine özgü yanı sıra tekrar edilmemiş başka bir yapıda karşılaşmadığımız bezemeler arasında gösterilebilir.

Fotograf 1 . Doğubayazıt İshak Paşa Sarayı genel görünüm

Çizim 1 . İshak Paşa Sarayı'nın planı (B. Çetinor'dan)

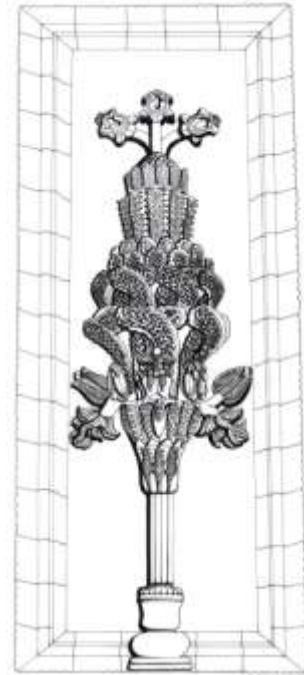
Çizim . 2 Doğubayazıt İshak Paşa Sarayı, Röleve (M. Akok'dan)

Fotograf 2 . İshak Paşa Sarayı Harem Taç Kapısı

Fotograf 3. Türbe gövdesinde bulunan hayat ağacı motifi

Fotograf 4 . Çizim 3. Harem Taç kapısında bulunan hayat ağacı motifi

Fotograf 5 . Çizim 4 . Harem Taç kapısını çevreleyen bordür (Hayat ağacı motifi)

Fotograf 6 . Hayat ağacı motifi (Erzurum Yakutiye Medresesi)

KAYNAKLAR

- AKOK, M. (1961). ''Ağrı Doğubayazıt'ta İshak Paşa Sarayı Röleve Ve Mimarisi '' ,Türk Arkeoloji Dergisi, S.X-II, Ankara.30-48
- ALPASLAN, İ.(1982). 'Bayazıt Sancağı', Atatürk Yılında Ağrı, Ankara,93-108
- BİLGET, N. B. (1989). Gökmedrese, Tanıtım Eserleri Dizisi – 28, Ankara
- BİNGÖL, Y. (2008).İshak Paşa Sarayı, Ankara.
- BİNGÖL, Y.- Öztürk, Ş. (2009). 'İshak Paşa Sarayı ve Çevresinin Kültürel ve Turizm Açısından Değerlendirilmesi', II. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu, İstanbul, 270-275
- BİNGÖL, Y.(1982) Der Ishak Paşcha Palast in Doğubayazıt am Berg Ararat, Berlin
- BİNGÖL, Y.(2007). ' İshak Paşa Sarayı'nın Tarihlendirilmesi ', I. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu, İstanbul, 384-390
- BULAT, M. (2007).''Modern Heykelin Doğuşu'', Sanat Dergisi, S.XI, Erzurum, 83-89
- ÇORUHLU, Y. (1995). Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi, Araştırma İnceleme Serisi III. İstanbul
- DAYI (Derinsu),E.(2004). ''Geçmişten Günümüze Doğu Bayazıt Bölgesinde Siyasi Gelişmeler'',Güneşin Doğduğu Yer: Doğubayazıt Sempozyumu, İstanbul,137-144
- DİNÇOL, A.M.(1989). 'Yeni Urartu Yazıtları ve Yazıt Parçaları', Anadolu Araştırmaları XI, İstanbul, 137-148
- GÜNDOĞDU, H. (2007). "Üslup Açısından İshak Paşa Sarayı Kapıları", I. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu, İstanbul, 373-381
- GÜNDOĞDU, H. (1979). Türk Mimarisinde Figürlü Taş Plastik, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul
- GOODWIN, G.(1971). A. History of Ottaman Architecture, London.
- KIRZIOĞLU, M. F. (1976). Osmanlıların Kafkas Ellerini Fethi (1451-1590), Ankara
- KIRZIOĞLU, M. F. (1955). Kars Tarihi, Ankara
- KUBAN, D. (2003). Divriği Mucizesi, İstanbul
- ÖGEL, S. (1962). 'Der Doppellöwe In Der Seldschukischen Kunst', Belleten, C. XXVI, S.101-104, Ankara, 535-538
- ÖNDER, M. (1996). "Şaheserler Konuştukça", Ankara
- ÖNEY, G. (1968). 'Das Lebensbaum Motiv In Der Seldschukischen Kunst In Anatolien', Belleten, C. XXXII, Ankara, 37-47

- ÖNEY, G. (1988). Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları, Ankara
- ÖNEY, G. (1986). ‘Artuklu Devrinde Bir Hayat Ağacı Kabartması Hakkında’, Vakıflar Dergisi, S. XII, İstanbul, 117-125
- ÖNEY, G. (1967). ‘Die Figurenreliefs An Der Hudavent Hatun Turbe In Nigde’, Belleten, C. XXXI, Ankara, 155-167
- ÖNEY, G. (1993). ‘Anadolu Selçuklu Mimarisinde Avcı Kuşlar, Tek ve Çift Başlı Karta’, Malazgirt Armağanı, Ankara
- ÖNEY, G. (1969). ‘Anadolu Selçuklu Mimarisinde Arslan Figürü’, Anadolu (Anatolia), C. XIII, Ankara
- SEMAVİ, E. (1984). “İshak Paşa Sarayı”, Türk Ansiklopedisi, C.XX, İstanbul, 234-235.
- ÜNAL, R. H. (1992). Erzurum Yakutiye Medresesi, Ankara